

POLICIJSKO POSTUPANJE I SUDSKA PRAKSA EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

Primljeno: travanj 2013.

IVAN MATIJA*

Prikaz sudskih presuda koje posredno ili neposredno dodiruju policijsko postupanje

U okviru rubrike *Policijsko postupanje i sudska praksa Europskog suda za ljudska prava*, u ovome broju časopisa *Policijska i sigurnost* donosimo prikaz triju presuda Europskog suda za ljudska prava (u nastavku teksta ESLJP).

Ove presude, prema pravnim učincima koje proizvode, i prema činjeničnom supstratu svake od njih, upućuju na temeljitost ispitivanja svakog zahtjeva podnijetog pred ESLJP, neovisno o tome radi li se o pravno složenim i politički osjetljivim predmetima, ili o onim tzv. bagatelnim predmetima koji na prvi pogled ne izazivaju posebnu pažnju u redovitom sudskom postupanju.

A/ PRESUDA ESLJP U PREDMETU *D. PROTIV HRVATSKE*

I. Okolnosti predmeta

Dana 24. srpnja 2012. godine ESLJP donio je presudu u predmetu *D. Đ. protiv Hrvatske*.¹ U navedenoj je presudi ESLJP utvrdio da je Republika Hrvatska povrijedila pravo prvog podnositelja (D. Đ.), na zabranu mučenja, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja (čl. 3. Konvencije), pravo druge podnositeljice (R. Đ.) na poštovanje privatnog i obiteljskog života (čl. 8. Konvencije), te u odnosu na oba podnositelja pravo na učinkovito pravno sredstvo (čl. 13. Konvencije). ESLJP je ujedno tom presudom odbacio prigovore podnositelja o povredi prava na zabranu diskriminacije (čl. 14. Konvencije).

Relevantne činjenice predmeta mogu se uvodno sažeti u sljedeće: prvi podnositelj (D. Đ.) jest osoba lišena poslovne sposobnosti zbog mentalne i tjelesne oštećenosti. O njemu skrbi druga podnositeljica (R. Đ.), inače, njegova majka, s kojom (D. Đ.) živi u prizemlju zgrade u jednom zagrebačkom naselju. Podnositelji su tvrdili da su, tijekom razdoblja od

* dr. sc. Ivan Matija, sudac Ustavnog suda Republike Hrvatske.

¹ Zahtjev br. 41526/10. presuda od 24. srpnja 2012. godine.

5 godina, bili izloženi stalnom uznemiravanju i maltretiranju od strane (pretežno) neidentificiranih mlađih osoba, i to, kako ističu, zbog svog srpskog podrijetla i invalidnosti prvog podnositelja zahtjeva (D. Đ.). U zahtjevu ističu da neidentificirane osobe stvaraju buku ispred njihova prozora, da prvog podnositelja (D. Đ.) nazivaju pogrdnim riječima, pljuju na njega te da su ga jednom prilikom te osobe, (poodrasla) djeca, spalila cigaretom po tijelu dok se igrao ispred njihove zgrade. Također su tvrdili da su ih u nekoliko navrata ti maloljetnici provocirali aludirajući na njihovo etničko podrijetlo, pjevajući ispred njihova prozora: "Mi smo Hrvati", te da su izvikivali: "Zovi bre miliciju."

Radi opisanog uznemiravanja, druga podnositeljica (R. Đ.) kontaktirala je nadležna domaća tijela (policiju, Državno odvjetništvo, centar za socijalnu skrb, osnovnu školu, pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom i pravobraniteljicu za djecu) kako bi ta tijela poduzela mjere i spriječila daljnje uznemiravanje. Međutim, poduzeto informiranje ovih tijela nije urodilo nikakvim učinkom.

U svom zahtjevu ESLJP-u podnositelji su naglasili da nadležna domaća tijela nisu poduzela nikakve mjere kako bi identificirale osobe koje su ih uznemiravale, te da nisu imala razumijevanja za kontinuitet toga uznemiravanja kojemu su podnositelji bili izloženi.

ESLJP je utvrdio da su domaća tijela morala i mogla biti svjesna ozbiljnog uznemiravanja, čak i maltretiranja prvog podnositelja (D. Đ.) osobe s fizičkim i psihičkim invaliditetom, no nisu poduzela odgovarajuće mjere kako bi ga zaštitila, odnosno da učinkovito djeluju i spriječe daljnje uznemiravanje i maltretiranje.

ESLJP je u presudi osobito istaknuo propuste policije.

S time u vezi ESLJP je utvrdio da su sva nadležna domaća tijela koja su zakašnjelo reagirala na obraćanje druge podnositeljice (R. Đ.), svaki pojedinačno prijavljeni slučaj tretirala kao izolirani događaj, zbog čega je izostalo koordinirano i učinkovito djelovanje nadležnih tijela, pri čemu je izostao sustavni pristup rješavanju problema.

ESLJP u presudi ističe da obveza iz članka 3. Konvencije zahtijeva od država da pojedincima pod njihovom nadležnošću pruže djelotvornu zaštitu od mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, čak i onda kada ono potječe od privatnih osoba. Ova obveza nije neograničena, već postoji samo onda kada su vlasti znale ili morale znati za postojanje stvarnog i neposrednog rizika zlostavljanja određenog pojedinca od treće osobe, te su propustile poduzeti raspoložive mjere koje su, razumno, mogle dovesti do izbjegavanja toga rizika. Kako su sve navedene pretpostavke postojale u ovom predmetu, ESLJP je zaključio da je Republika Hrvatska povrijedila pravo iz članka 3. Konvencije u odnosu na prvog podnositelja zahtjeva (D. Đ.).

U vezi s drugom podnositeljicom zahtjeva (R. Đ.), ESLJP je zaključio da je kontinuirano uznemiravanje i maltretiranje prvog podnositelja zahtjeva (D. Đ.) negativno utjecalo na privatni i obiteljski život njegove majke (ovdje druge podnositeljice), a propustom da spriječi spomenuta uznemiravanja, Republika Hrvatska povrijedila je i njeno pravo na poštovanje osobnog i obiteljskog života zajamčeno člankom 8. Konvencije.

Nadalje, ESLJP je dodatno utvrdio i da je Republika Hrvatska u odnosu na oba podnositelja zahtjeva povrijedila pravo na djelotvorno pravno sredstvo, budući da oni u domaćem pravnom poretku nisu imali na raspolaganju učinkovito pravno sredstvo koje bi im pružilo trenutačnu zaštitu od uznemiravanja. Zatim je ESLJP primijetio da Republika

Hrvatska nije u domaćem pravnom poretku podnositeljima osigurala pravni put pred nadležnim tijelom kojim bi na primjeren način reagirala na njihove pritužbe i kojim bi se riješio problem koji postojeće institucije nisu bile u stanju na primjeren način riješiti.

Prigovore podnositelja da su bili diskriminirani na temelju etničkog podrijetla, a prvi podnositelj (D. Đ.) i na temelju invalidnosti, ESLJP je, temeljem prigovora Vlade Republike Hrvatske o neiscrpljenju domaćih pravnih sredstava, odbacio kao očigledno neosnovane. Naime, ESLJP je prihvatio prigovor Vlade RH da su podnositelji temeljem Zakona o suzbijanju diskriminacije mogli podnijeti tužbu nadležnom domaćem sudu. Takva tužba, prema stajalištu ESLJP, učinkovito je pravno sredstvo jer omogućuje priznavanje povrede i dosudu naknade štete. Prema ocjeni ESLJP, čak i u slučaju da pred redovnim domaćim sudom ne bi uspjeli s tužbom za zaštitu od diskriminacije, oni bi se tada mogli obratiti Ustavnom sudu Republike Hrvatske.

Zbog ovih utvrđenih povreda Republika Hrvatska obvezana je podnositeljima isplatiti iznos od 11.500,00 eura u ime pretrpljene nematerijalne štete. Za troškove i izdatke u postupku pred domaćim sudovima podnositeljima je dosuđen iznos od 3.500,00 eura, umanjen za 850,00 eura, koji su iznos podnositelji primili na ime besplatne pravne pomoći od Vijeća Europe.

Konačnošću presude započeo je postupak izvršenja pod nadzorom Odbora ministara Vijeća Europe. Tijekom ovog postupka, nadležna tijela na čije se radnje/propuste presuda odnosi, dužna su poduzeti odgovarajuće mjere iz svoje nadležnosti kojima se ispravljaju posljedice utvrđenih povreda Konvencije u odnosu na podnositelje, te opće mjere kojima se sprječava mogućnost daljnjih istovrsnih povreda prava drugih osoba u sličnim situacijama i sprječavaju nove istovjetne tužbe protiv Republike Hrvatske.

Sukladno sa zaključcima ESLJP-a u ovom predmetu, te dosadašnjoj praksi izvršenja presuda pred Odborom ministara Vijeća Europe, a u svjetlu postojanja većeg broja nedavnih presuda u kojima je ESLJP utvrdio da Republika Hrvatska nije na primjeren način zaštitila osobe s duševnim smetnjama, može se pretpostaviti da će se od Republike Hrvatske (njenih nadležnih tijela) očekivati poduzimanje opsežnih mjera kojima će pokazati veću odgovornost i posvećenost zaštiti prava ove osjetljive društvene skupine.

Iz opsežnog obrazloženja presude ESLJP, i utvrđenja činjenica, vidljivo je da je ovaj sud poklonio povjerenje navodima podnositelja, u smislu da nadležna tijela, usprkos saznanjima o situaciji podnositelja, nisu izvršila svoju dužnost da okončaju maltretiranje i zlostavljanje podnositelja. U tome smislu se konstatira da policija nije pravodobno identificirala počinitelje maltretiranja i zlostavljanja podnositelja, već bi samo upozorila djecu da se udalje.

Stoga, ovakav opušten pristup policije nije imao odgovarajući učinak. Nadalje, policija je svaki slučaj zlostavljanja rješavala kao *izolirani događaj*, bez razumijevanja trajne naravi situacije. Također je policija propustila poduzeti bilo kakvu odgovarajuću radnju kao što je pokretanje prekršajnog postupka protiv roditelja djece koja su aktivno sudjelovala u maltretiranju i zlostavljanju podnositelja.

Pozivajući se na svoju praksu, ESLJP je nakon temeljitog ispitivanja zahtjeva podnositelja utvrdio dopuštenost i povredu ovdje naznačenih konvencijskih prava.

B/ PRESUDA ESLJP U PREDMETU O. PROTIV HRVATSKE

I. Okolnosti predmeta

Podnositelj zahtjeva² uhićen je 9. listopada 2009. godine i doveden pred suca Prekršajnog suda u Puli zbog remećenja javnog reda i mira, uključujući i fizički napad na dva policijska službenika, koji u tom trenutku nisu bili na dužnosti.

Sudac je nakon saslušanja podnositelju odredio pritvor u trajanju od 8 dana, uz obrazloženje da bi podnositelj mogao ponoviti prekršaj s obzirom na to da je u prošlosti već počinio slična ne(djela), a da je u konkretnom slučaju nanio i tjelesnu ozljedu.

Podnositelj (O.) žalio se Visokom prekršajnom sudu koji je 14. listopada 2009. godine podržao prvostupanjsku presudu.

Nakon što je pušten iz pritvora 17. listopada 2009. podnositelj je 20. studenoga 2009. godine podnio ustavnu tužbu Ustavnom sudu Republike Hrvatske.

Ustavni sud je 25. ožujka 2010. godine odbacio ustavnu tužbu podnositelja.

Prekršajni sud u Puli je 20. travnja 2010. godine podnositelja proglasio krivim za remećenje javnog reda i mira, osudivši ga na devet (9) dana zatvora, pri čemu mu se u izrečenu kaznu uračunava vrijeme provedeno u pritvoru.

Podnositelj se žalio na presudu Prekršajnog suda koju je, nakon nekog vremena povukao. Visoki prekršajni sud je odbacio podnositeljevu žalbu, ocijenivši da ne postoji pravni interes za daljnji postupak.

II. Prigovor

Podnositelj smatra da sudovi nisu dovoljno obrazložili osnove temeljem kojih je zadržan u pritvoru, te da postupak po žalbi u odnosu na pritvor nije bio u skladu s jamstvima iz članka 5. Konvencije, a osobito sa stavkom 3. i 4. Konvencije.

III. Ocjena ESLJP, članak 5. stavak 3.

ESLJP je prije svega ocijenio i utvrdio da se kršenje javnog reda i mira smatra kaznenim djelom za potrebe članka 5. stavka 1.

Uzimajući u obzir važnost temeljnog prava koje štiti slobodu i fizičku sigurnost pojedinca, ESLJP smatra da razloge za bilo koji pritvor, bez obzira koliko kratak bio, nadležna vlast mora uvjerljivo obrazložiti.

Uzimajući u obzir okolnosti konkretnog predmeta, da je podnositelj uhićen zbog remećenja javnog reda i mira, te fizičkog napada na dvojicu policijskih službenika i nanošenja tjelesne ozljede jednom od njih, što su nadležni sudovi dostatno obrazložili, ESLJP je zaključio da nema povrede članka 5. stavka 3. Konvencije.

² Zahtjev br. 67604/10. presuda od 6. studenoga 2012. godine.

IV. Članak 5. stavak 4. Konvencije

U odnosu na prigovor podnositelja vezan uz navedeni članak Konvencije, ESLJP se pozvao na svoja stajališta ranije iznesena u presudama *Peša protiv Hrvatske*, *Haši protiv Hrvatske*, *Bernobić protiv Hrvatske*... itd., u kojima je ocijenio da je propust Ustavnog suda Republike Hrvatske kad odlučuje o meritumu ustavne tužbe (u okolnostima slučaja kad je ustavnu tužbu odbacivao samo zato što je u međuvremenu donesena nova odluka o produženju pritvora podnositeljima), što je dovelo do nemogućnosti da se osigura odgovarajuće i smisleno funkcioniranje sustava za nadzor pritvora.

Međutim, ESLJP je procijenio da se ovaj konkretan predmet razlikuje od ovdje spomenutih jer je u njemu Ustavni sud odlučivao o ustavnoj tužbi nakon što je podnositelj već pušten na slobodu.

U tome smislu, ESLJP je napomenuo da bivši zatvorenici mogu imati pravni interes za odlučivanje o zakonitosti njihova pritvora čak i nakon puštanja na slobodu jer se primjerice, može postaviti pitanje "prava na naknadu štete" koje jamči članak 5. stavak 5. Konvencije, stoga se jamstvo učinkovitosti nadzora pritvora primjenjuje i dalje.

Nadalje, ESLJP se pozvao i na članak 62. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske koji, između ostalog, propisuje da svatko tko smatra da mu je odlukama državnih tijela povrijeđeno neko ljudsko pravo, može podnijeti ustavnu tužbu Ustavnom sudu i realno očekivati da će o toj tužbi biti meritorno odlučeno.

Iz svega navedenog ESLJP zaključuje, da je odbacivanjem ustavne tužbe samo zato što podnositelj više nije bio u pritvoru, Ustavni sud Republike Hrvatske uskratilo potencijalni daljnji učinak koji je ustavna tužba mogla proizvesti (engl. "... the Court considers that by declaring the applicant's constitutional complaint inadmissible simply because he had no longer been detained, the Constitutional Court deprived it of whatever further effect it might have had...), zbog čega nije udovoljeno zahtjevu učinkovitosti ocjene zakonitosti pritvora zajamčenog člankom 5. stavkom 4. Konvencije.

Stoga je ESLJP zaključio da je došlo do povrede članka 5. stavka 4. Konvencije.

Nakon ovih i drugih presuda ESLJP-a, Ustavni sud Republike Hrvatske je preispitao svoju raniju praksu u odnosu na odlučivanje o određivanju pritvora od strane nadležnih tijela.

C/ PRESUDA ESLJP U PREDMETU *M. T. PROTIV HRVATSKE*

ESLJP je 2. listopada 2012. godine donio presudu u predmetu *M. T. protiv Hrvatske*³, kojom je zahtjev podnositelja proglasio nedopuštenim.

Podnositelj zahtjeva M. T. je bivši policijski službenik protiv kojeg je vođen disciplinski postupak zbog krijumčarenja cigareta i alkoholnih pića preko granice za vrijeme obnašanja službene dužnosti. Podnositelj je u svom zahtjevu ESLJP-u tvrdio da disciplinski

³ Vidi presudu na <http://www.vlada.hr/ured-zastupnika>.
Izvorni tekst presude v. na: HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>).

postupak nije bio pošten jer da izjave svjedoka na kojima se temeljila njegova osuda nisu bile pročitane na raspravi, te da ih nije imao priliku unakrsno ispitati.

ESLJP je istaknuo da svi dokazi obično moraju biti izvedeni u prisutnosti optuženog, no da to ne znači da se izjave svjedoka nužno moraju dati pred sudom, nego je bitno da se optuženome omogućí upoznavanje s tim izjavama, koje onda može osporavati i komentirati.

Stoga je ESLJP utvrdio da je MUP RH, Uprava pravnih i kadrovskih poslova, Odsjek prvostupanjskog disciplinskog sudovanja Zagreb, pravilno proveo disciplinski postupak protiv podnositelja (M. T.), jer da je podnositelj bio upoznat sa svim dokazima protiv njega, te da mu je bilo omogućeno da ih osporava i/ili komentira, odnosno da pravilno i bez bilo kakve uskrate sudjeluje u postupku.

Činjenica da je podnositelj propustio podnijeti svoje prigovore i/ili komentare na dokaze koji su izvedeni u pravilno provedenom postupku, ne može teretiti državu za kršenje ljudskih prava.

Stoga je ESLJP zaključio da su prigovori podnositelja na provedeni disciplinski postupak nedopušteni.

ZAKLJUČAK

Sažeti prikaz ovih presuda ESLJP-a ima cilj upozoriti na potrebu sve ozbiljnijeg pristupa zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, na što ovaj Sud svojim presudama snažno ukazuje⁴. To ne znači ništa drugo negoli naglasiti odgovornost svih sudionika u pravnom i političkom životu zemlje, pa tako i policije, odnosno njene djelotvornosti, uloge i postupanja u konkretnim slučajevima zaštite ljudskih prava i temeljnih sloboda. Naravno, to postupanje podrazumijeva ustavni i zakonski okvir u kojemu policija djeluje, ali to istodobno razumijeva stručnost, kreativnost i učinkovitost, koja se najčešće traži u postupanju policije.

Engl.: The Overview of the Court Judgments which are Directly or Indirectly Related to the Police Procedure

⁴"Danas je Europski sud prešao granice 'jednostavne identifikacije pogrešnih individualnih odluka' i sve se više bavi sistematskim pravnim defektima, odnosno problemima u samim pravnim sustavima država stranaka." Krapac, D. *Novi informator*, br. 6163., od 30. ožujka 2013., str. 2.